

УДК 37.01 (510)

Лідека Інга Андріївна

магістрантка спеціальності «Педагогіка вищої школи» Гуманітарного інституту
Київський університет ім. Б. Грінченка, м. Київ
inga.teacher@gmail.ru

ЗНАЧЕННЯ ПОЛІТИКО-ВИХОВНИХ ІДЕЙ КОНФУЦІЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ СУЧАСНОГО КИТАЮ

Анотація: У статті висвітлено зв'язок сучасної суспільно-культурної політики Китаю з педагогічними ідеями Конфуція щодо виховання достойних громадян. Розкрито погляди видатного мислителя на формування особистості людини, її стосунків з довкіллям і державою.

Ключові слова: Конфуцій; Лунь Юй («Бесіди та судження»); конфуціанство; політика; релігія; правитель; моральне виховання; вчення; Великий Вчитель; благородний муж.

Сьогоднішні вражаючі успіхи китайської економіки, які 50 років тому ніхто не міг передбачити, є результатом не стільки впровадження економічних концепцій, скільки результатом впливу розумної й збалансованої суспільно-економічної ідеології. У цьому сенсі Китай зміг уникнути характерного для західної культури ігнорування давніх духовних цінностей і традицій в житті суспільства, у тому числі і в сфері матеріального виробництва.

До вивчення історії і розвитку Китаю зверталось багато і китайських (Ван Сяоцзюнь, Ян Хайянь, Ван Банчжао, Цянь Му, Мао Ліжуй), і європейських (Р.Маркан, А.Сімпкінс, Ч. П. Фіцджеральд), і вітчизняних (О. Гусейнов, В. Малявін, М. Монастир'юв, Л. Переломов, О. Юркевич, В. Усов, О. Шпарик) дослідників. Майже всі вони хоча б побіжно, але висвітлювали роль Конфуція і його вчення (конфуціанство) у розвитку громадянського суспільства Китаю упродовж понад 2,5 тисяч років.

Нині однією з провідних у китайському суспільстві є саме філософія конфуціанства, або теорія розумного управління державою і одночасно ефективна ідеологія, яка дозволяла звести до мінімуму суспільні протиріччя і забезпечити стабільний розвиток країни. Вона створювалася в період кризи політичної системи (період Чуньцю 770 – 476 рр. до н.е.), коли стала очевидною недовірливість лише

зовнішніх державних законів, які не зачіпали внутрішнього змісту свідомості людини [2].

Фігура Конфуція і його вчення невіддільні від усієї історії Китаю. Вже у I- II ст. н.е. конфуціанство було визнано офіційною доктриною країни, а сама особистість Конфуція була канонізована, втративши частину істинних і знайшовши нові "ідеальні" якості. Отже, якщо ми зможемо зрозуміти суть й особливості конфуціанства, його глибинний зміст, то зможемо зрозуміти і самий Китай, а також його народ.

Уточнимо, що у сучасному Китаї державною ідеологією вже більше 2000 років є неоконфуціанство, а саме синтез конфуціанства, даосизму і легізму. Проте, базою цієї державницької філософської течії є саме вчення Конфуція, бо тільки він зміг об'єднати у своєму вченні характерні для китайців традиції, а також вміло підкреслив ті моменти, які особливо значущі для стабільного і гармонійного розвитку особистості і китайської держави. Тому мета цієї статті – висвітлити вплив філософії Конфуція на суспільно-культурний і політичний розвиток Китаю.

На мій погляд, одним з головних питань конфуціанства було вдосконалення управління державою. Конфуцій присвятив цьому багато своїх міркувань, розроблень, доцільні способи вибудови стосунків правителя, службовців й простих жителів у процесі суспільного життя. У КНР політична система має досить цікаву й оригінальну структуру, яка, по-моєму, багато в чому і забезпечує настільки значний прогрес Китаю на світовій арені.

Конфуцій трактував державу як велику родину. Влада імператора уподібнювалася владі батька, а відносини між підданими - сімейним відносинам: тобто молодші мали залежати від старших, а старші зобов'язані були піклуватися про молодших [4]. Конфуцій говорив, що фундаментом управління державою має бути виховання людинолюбства. Але це поняття значно відрізнялося від сучасного поняття гуманності: піклування батьків про дітей, синівська шанобливість до старших в сім'ї та справедливе ставлення до тих, хто не зв'язаний родинними узами - ось ключові складові людинолюбства за Конфуцієм [11, 54].

У сучасному Китаї ця теорія отримала сучасне застосування у вигляді державного патерналізму [2]. Тобто держава піклується про своїх громадян у разі хвороби, безробіття, інвалідності і тощо. Також підтримуються і мирні настрої в суспільстві, адже в хороших сім'ях немає ні сварок, ні ворожнечі, ні потрясінь.

Я згодна з такою постановкою державного життєстрою, адже, дійсно, сім'я - найміцніша одиниця суспільства і, на мій погляд, метою будь-якої держави має бути побудова суспільства в країні за цим зразком сім'ї.

Розглянемо погляди Конфуція на теорію виникнення держави з точки зору сучасної теологічної теорії. Згідно з цією теорією, держава виникає завдяки божій волі, вона вічна, а правитель наділений богом владою керувати державою і людьми. У свою чергу, піддані зобов'язані підкорятися волі правителя, зобов'язані його поважати тощо. У давніх літературних пам'ятках Китаю, створених ще задовго до Конфуція, була яскраво відображена ідея божественного походження держави. Конфуцій не сперечався зі своїми попередниками з цього приводу, і більше того - він сам підкреслював божественну обраність імператора, називав його сином Неба і підкреслював зв'язок та підпорядкування державної влади і волі Небес [4].

За доби культурної китайської революції (1966 – 1969 рр.) в КНР існувала заборона на будь-яку релігію, зокрема й на конфуціанство [9]. Мабуть, головною причиною стало те, що конфуціанство допомагало уряду тримати в покорі народ. Можна провести аналогію: як тисячоліттями учень підкорявся вчителю, так і народ підкорявся правителю - імператору або кому-небудь іншому. Отже, верховенство влади, її домінантне становище виховувалося і збереглося в уявленнях китайців саме завдяки Конфуцію і його вченню. І нехай нинішній очільник КНР - Сі Цзіньпін – не є «сином Неба», як імператор в традиційному розумінні, але для більшості простих китайців він - ідеал людини у всіх своїх виявах, зразок для наслідування [19], а також найпопулярніший і шанований чоловік (з нині суцільних) в Китаї [18].

Висловлюю свою солідарність з думками Конфуція про те, що, коли правитель є "помазаником божим" (як в Російській імперії, наприклад), то його влада буде більш авторитетною і стійкою. Але навіть зіставлення його влади з владою батька в

патріархальній родині дає достатню гарантію стабільної влади в країні. Отже педагогічне підґрунтя очевидне.

Розглянемо вплив вчення Конфуція на устрій китайської держави і на систему управління нею. На думку Конфуція, державою повинні керувати благородні мужі на чолі з Імператором [4]. Благородний муж - це людина моральної досконалості, особа, яка своєю поведінкою утверджує норми моралі [9]. В цьому і полягала відмінність поглядів Конфуція від поглядів тогочасної місцевої знаті, яка називала людей благородними лише за походженням, а Конфуцій - за внутрішніми якостями. Тут варто зробити деякий коментар. Внутрішні якості, про які каже Конфуцій, не закладено в людині з народження, вона повинна сама розвивати їх у собі. Причому, цей розвиток вважається метою усього життя людини, а ті, хто не займається самовдосконаленням, прирівнювалися мало не до злочинців. Керуючись таким правилом, життєвим принципом, багато китайців й нині досягають висот в економіці, політиці, мистецтві, спорті тощо, забезпечуючи розвиток всього китайського суспільства.

Складно не погодитися з таким підходом до організації влади і життя людей. Звичайно ж, у владі повинні бути люди з внутрішньою схильністю до справедливого управління, високими моральними устоями і патріотизмом, що має формуватися завдяки певній педагогічній системі, у зазначеному контексті – виховним ідеям конфуціанства.

Конфуцій говорив також про те, що кожен у державі має бути на своєму місці, має виконувати ті обов'язки, які у нього краще всього виходять: «Правитель повинен бути государем, сановник - сановником, батько - батьком, син - сином» [11, 75]. Тільки так, на думку Конфуція, держава зможе стати благополучною, зможе забезпечити своїх підданих благами, захистити їх від різних негараздів і невдач. Крім того, благородні мужі-чиновники за Конфуцієм повинні були виховувати своїх підданих. Саме на цьому робив акцент Великий Вчитель: не керувати, а виховувати [10]. Причому виховання (тобто управління) повинно здійснюватися власним прикладом: «Управляти - значить робити правильно. Якщо, керуючи, ви будете чинити правильно, то хто наслідиться чинити неправильно?»

[11, 76] - так каже Конфуцій. З боку ж народу має бути беззаперечне підпорядкування владі й упокорення.

На нашу думку, управління державою повинно будуватися на основі власного прикладу правителя. У цьому контексті гостро постає проблема українських чиновників і подвійних стандартів життя в нашій країні. Я вважаю, що така ситуація створює перешкоди для розвитку нашої держави.

Конфуцій був проти управління державою на основі жорстких законів і заборон. Єдиний вид заборони і закону, який визнавав Конфуцій - це релігійно-моральний закон, тобто той закон, який однаковий у всіх релігіях і у всіх культурах. Наведемо вислів Конфуція з приводу такого управління: «Якщо керувати народом за допомогою законів і підтримувати порядок за допомогою покарань, народ буде прагнути ухилятися і не буде відчувати сорому. Якщо ж керувати народом за допомогою чесноти і підтримувати порядок за допомогою ритуалу, народ знатиме сором, і він виправиться»[3]. Напевно, буде правомірно провести паралель між Конфуцієм і німецьким філософом-екзистенціалістом XX століття Карлом Теодором Ясперсом (1883 – 1969 рр.), який говорив про можливість вироблення такого суспільного закону, який би об'єднав всіх людей однією філософською вірою, заснованою на спільних для всіх народів і конфесій цінностях і принципах. Часом її зародження К. Ясперс називає саме ті часи, коли жив і учив Конфуцій [19].

На жаль, у сучасному Китаї не тільки наслідують не всі заповіді Вчителя, бо взагалі там встановлена досить жорстка система законодавства. В країні не має мораторію на смертну кару, покарання за різні злочини набагато жорсткіше, ніж у країнах Західної Європи і США, а також існують різні «унікальні закони», яких немає в інших країнах (наприклад, штраф за народження дитини). Однак останнім часом спостерігається тенденція до демократизації та гуманізації законодавства у Китаї, хоча пояснити це можна швидше загальносвітовими процесами, ніж вірністю конфуціанським традиціям.

Логічним було б, на наш погляд, припустити, що внаслідок таких жорстких законів і обмежень народ може збунтуватися і влаштувати масові акції протесту, а то і навіть революцію. Але, як виявляється, в Китаї це неможливо. У кожного

простого китайця є деяке почуття смирення, яке можна описати цитатою з Конфуція: "Мало людей, які, будучи шанобливими до батьків і поважними до старших братів, люблять виступати проти можновладців" [4]. Тобто китайці дуже стримано ставляться до будь-яких змін, до всіх революцій і переворотів, що, напевно, гарантує політичну стабільність в Китаї, залучає нові інвестиції в китайську економіку, допомагаючи їй посилено розвиватися.

Варто відзначити, що китайці не толерантні до змін в політиці і в економіці, але вони дотримуються всіх сімейних традицій, регіональних традицій певного поселення і певної місцевості, свято зберігаючи їх протягом багатьох століть. Така поведінка, спричинена конфуціанським вихованням, йде в розріз з основними західноєвропейськими поняттями про новації заради самих новацій, про конфлікт поколінь, про примат індивідуалізму [14, 23; 9, 116]. У кожному китайцеві дуже глибоко вкоріненні духовні цінності, виховані конфуціанством. До того ж Конфуцій намагався зберегти єдність усього суспільства в усіх сферах життя. В цьому, напевно, і полягає одна з основних відмінностей між Китаєм і Західним світом, а також специфіка можливості такого стрімкого розвитку КНР.

На мій погляд, варто більш докладно зупинитися на взаємодії конфуціанського виховання та економічної сфери сучасного Китаю. Потужний розвиток китайської економіки був би неможливим без особливої колективно-державної ідеології, яку проповідував Конфуцій. Вона вчить, що першорядними для будь-якої людини повинні бути інтереси народу і держави в цілому, досягнення загального блага, а не особисті егоїстичні інтереси. Особисті інтереси мають бути в гармонії з громадськими, тобто «стримування себе» виступає як засіб життєдіяльності, а «відповідність вимогам ритуалу» - як її мета [2].

Слід підкреслити те, що громадянин в Китаї повинен не лише виховувати в собі стримування егоїзму з метою досягнення суспільних цілей, а й бути прикладом для інших людей. Конфуцій називав це людинолюбством, яке мало досить незвичайне трактування: можна не тільки любити людину за хороші якості, але і ненавидіти її, якщо вона не підкорила своє життя вимогам суспільства [3].

Складно не погодитися, що китайський колективізм фактично не знає меж [13; 9]. Кожен китаєць відчуває себе членом сім'ї, роду, громади, держави. Образно висловлюючись, кожен китаєць відчуває себе піщинкою, але піщинкою, від дій якої залежить загальний напрямок руху народу і країни.

Думаємо що і для України, і для Європи таке трактування не зовсім зрозуміле. Для європейців те, що так оспівує Конфуцій, називається обмеженням прав людини і придушенням її індивідуальних початків. Однак, не варто забувати, що китайська цивілізація і китайська культура дуже відрізняються від нашої - української, американської і європейської. Можливо саме через ці відмінності Китайська Народна Республіка й змогла досягти таких значних успіхів.

На закінчення варто відзначити той факт, що вплив конфуціанства (як суспільної філософії життя) дуже значний у сучасному Китаї. Воно охоплює всі сфери життя держави: виховання громадянина, політику, економіку та соціальну сферу. Причому, на мій погляд, саме особливий світогляд китайського населення став фундаментом для такого швидкого прогресу КНР на світовій арені. А цей світогляд побудовано саме на конфуціанстві. Консерватизм же китайців і їхнє слідування традиціям дозволяє їм зберігати все те, що дав їм Вчитель-Мудрець.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буйчик А.Г. История социума и демократии / А.Г. Буйчик, Э.Ч. Зайнагабдинова, Е.В. Сорокина: [в 2 кн.-1: Древний мир, Средневековье и эпоха Возрождения] – СПб.: СЗ НИИ КиПН, 2007. – 385 с.
2. Карадже Т.В. Конфуцианство как основа формирования общественно-политических идеалов современного Китая / Т.В. Карадже, И.Л. Савин // Конфуцианство как основа формирования общественно-политических идеалов современного Китая. [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/62677>.
3. 孔子. 論語 (Конфуцій. «Лунь Юй» - «Бесіди та сідження») [Електронний ресурс].- Режим доступа: <http://www.gushiwen.org/guwen/lunyu.aspx>
4. Лейст О.Э. История политических и правовых учений / О. Э. Лейст: ученик права. – М.: Юридическая литература, 1997. – 414 с.
5. Малявин В.В. Идеологические течения в Китае V-III в. до н.э. / В. В. Малявин // История древнего мира. Расцвет древних сообществ. - М.: «Мол. Гвардия», 1989. – 519 с.
6. Marquand Robert. China's Hu: well liked, little known. — The Christian Science Monitor, 19.04.2006. [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://www.csmonitor.com/2006/0419/p01s02-woap.html>
7. Морозова Л.А. Теория государства и права / Л.А. Морозова: ученик. – М.: «Юрист», 2002. – 236 с.
8. Мусский И.А. 100 великих мыслителей / И.А. Мусский. — М.: Вече, 2000. — 688 с.

9. Овчинников В. Пятая модернизация: политические реформы в Китае / В. Овчинников // Финансовый контроль.- 2005. - №12 [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://www.fincontrol.ru/themes/fincontrol/archivetheme.asp?folder=3821&foundID=89276>.
10. Переломов Л.С. Конфуций. Лунь Юй / Л.С.Переломов – М.: «Восточная литература», 2001. – 183 с.
11. Петров А. А. Очерки философии Китая / А.А.Петров // Китай.- М.—Л., 1940.- 429 с.
12. Sir Robert Filmer, «Patriarcha; Or, the Natural Power of Kings» - Gloucestershire, United Kingdom: Dodo Press, 2008.
13. Сяопин Д. Основные вопросы современного Китая / Д. Сяопин. - М.: «Восточная литература», 1987. – 223 с.
14. Усов В. Н. Культурная революция в Китае /В. Н. Усов // Китай: история в лицах и событиях. -М.: ИДВ РАН, 1991.- 455 с.
15. Усов В. Н. КНР: от «большого скачка» к «культурной революции» (1960—1966 гг.) / В. Н. Усов. - Ч.1.- М.: ИДВ РАН, 1998. – 221 с.
16. Усов В. Н. КНР: от «большого скачка» к «культурной революции» (1960—1966 гг.) / В. Н. Усов. - Ч.- 2. - М.: ИДВ РАН, 1998. – 241 с.
17. Фукуяма Ф. Конфуцианство и демократия / Ф. Фукуяма // Русский журнал. [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://www.russ.ru/journal/predely/97-11-25/fuku.htm>.
18. Цзэминь Ц. Доклад на 16 Всекитайском съезде КПК. [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://www.russian.cri.com.cn/russia/2002/Nov/75395.htm>.
19. Ясперс Карл Теодор. Афоризмы и высказывания / Цитаты философов и мыслителей. [Электронный ресурс].-Режим доступа: <http://citaty.info/man/karl-teodor-yaspers>
20. Ясперс Карл Теодор. Філософія історії. [Электронный ресурс].-Режим доступа: <http://bookster.com.ua/summaries/view/84>

Рецензент

Дічек Н. П. – д. пед. наук, проф.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2014 р.

ЗНАЧЕНИЕ ПОЛИТИКО-ВОСПИТАТЕЛЬНЫХ ИДЕЙ КОНФУЦИЯ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННОГО КИТАЯ

Лидека Инга Андреевна

магистрантка специальности «Педагогика высшей школы»

Гуманитарного института

Киевский университет им. Б. Гринченка, г. Киев

inga.teacher@gmail.ru

Аннотация: В статье показана связь современной общественно-культурной политики Китая с педагогическими идеями Конфуция по воспитанию достойных граждан. Раскрыты взгляды выдающегося мыслителя на формирование личности человека, его отношений с окружающей средой и государством.

Ключевые слова: Конфуций; Лунь Юй («Беседы и суждения»); конфуцианство; политика; религия; правитель; нравственное воспитание; учение; Великий Учитель; благородный муж; Китай; КНР.

THE VALUE OF POLITICAL AND EDUCATIONAL IDEAS OF CONFUCIUS FOR EDUCATIONAL DEVELOPMENT OF MODERN CHINA

Lideka Inga Andreevna

Master degree

Student of the specialty

"Pedagogy of a High School"

Humanitarian Institute of Borys Grinchenko Kyiv University

inga.teacher@gmail.ru

Annotation: This paper investigation the relationship of the contemporary socio-cultural policy in China with the pedagogical ideas of Confucius on education of worthy citizens. Revealed the views of outstanding thinker about formation of the human person, their relationship with the environment and the state.

Keywords: Confucius; Lun Yui («Conversations and judgements»); Confucianism; politics; religion; ruler; moral education; the teaching; the Great Teacher; a noble man; China.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bujchik A.G. The history of society and democracy / A.G. Bujchik, Je.Ch. Zajnagabdinova, E.V. Sorokina: [v 2 kn.-1: Drevnij mir, Srednevekov'e i jepoha Vozrozhdenija] – SPb.: SZ NII KiPN, 2007. – 385 p. (in Russian)
2. Karadzhe T.V. Confucianism as the basis for formation of social and political ideals of modern China/ T.V. Karadzhe, I.L. Savin // Konfucianstvo kak osnova formirovaniya obshhestvenno-politicheskikh idealov sovremennogo Kitaja. [Elektronnij resurs].- Rezhim dostupa: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/62677>. (in Russian)
3. 孔子. 論語 (Konfutsiy. «LUN Yu» - «Conversations and judgments») [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupa: <http://www.gushiwen.org/guwen/lunyu.aspx> (in Chinese)
4. Lejst O. Je. History of political and legal doctrines / O. Je. Lejst: uchenik prava. – M.: Juridicheskaja literatura, 1997. – 414 p. (in Russian)
5. Maljavin V.V. Ideological currents in China of V-III century B.C. / V. V. Maljavin // Istorija drevnego mira. Rascvet drevnih soobshhestv. - M.: «Mol. Gvardija», 1989. – 519 s. (in Russian)
6. Marquand Robert. China's Hu: well liked, little known. — The Christian Science Monitor, 19.04.2006. [Elektronnij resurs].- Rezhim dostupa: <http://www.csmonitor.com/2006/0419/p01s02-woap.html> (in English)
7. Morozova L.A. Theory of state and law / L.A. Morozova: uchenik. – M.: «Jurist#», 2002. – 236 p. (in Russian)
8. Musskij I. A. 100 great thinkers / I.A. Musskij. — M.: Veche, 2000. — 688 s. (in Russian)
9. Ovchinnikov V. Fifth modernization: political reform in China / V. Ovchinnikov// Financial control.- 2005. - №12 (in Russian)

10. Perelomov L.S. Confucius. LUN Yu / L.S.Perelomov – M.: «Vostochnaja literatura», 2001. – 183 p. (in Russian)
11. Petrov A. A. The philosophy's essays of China / A.A.Petrov // Kitaj.- M.—L., 1940.- 429 p. (in Russian)
12. Sir Robert Filmer, «Patriarcha; Or, the Natural Power of Kings» - Gloucestershire, United Kingdom: Dodo Press, 2008. (in English)
13. Sjaopin D. The Basic issues of modern / D. Sjaopin. - M.: «Vostochnaja literatura», 1987. – 223 p. (in Russian)
14. Usov V. N. The cultural revolution in China / V. N. Usov // Kitaj: istorija v licah i sobytijah. -M.: IDV RAN, 1991.- 455 p. (in Russian)
15. Usov V. N. China: from the "big jump" to the "cultural revolution" (1960-1966) / V. N. Usov. - Ch.1.- M.: IDV RAN, 1998. – 221 p. (in Russian)
16. Usov V. N. China: from the "big jump" to the "cultural revolution" 1960-1966) / V. N. Usov. - Ch.2.- M.: IDV RAN, 1998. – 241 p. (in Russian)
17. Fukujama F. Confucianism and democracy / F. Fukujama // Russkij zhurnal. [Elektronnij resurs].- Rezhim dostupa: <http://www.russ.ru/journal/predely/97-11-25/fuku.htm>. (in Russian)
18. Czjemin' C. The report at the 16th national Congress of the KPK [Elektronnij resurs].- Rezhim dostupa: <http://www.russian.cri.com.cn/russia/2002/Nov/75395.htm>. (in Russian)
19. Jaspers Karl Teodor. Aphorisms and sayings / Citaty filsofov i myslitelej. [Elektronnij resurs].- Rezhim dostupa: <http://citaty.info/man/karl-teodor-yaspers> (in Russian)
20. Jaspers Karl Teodor. Philosophy of history. [Elektronnij resurs].-Rezhim dostupa: <http://bookster.com.ua/summaries/view/84> (in Russian)